

**AGRESYVUS 15–18 METŲ
PAAUGLIŲ ELGESYS
MOKYKLOJE:
REAGAVIMO IR PAGALBOS
GAIRĖS**

Lietuvos įtrauktis
švietime centras

įtrauktis

Turinys

1. Pedagogas šiandienos mokykloje: iššūkiai ir palaikymo svarba	3
2. Agresyvus elgesys vaiko raidoje ir pedagogo vaidmuo padedant jį valdyti	4
3. 15–18 metų paauglių amžiaus tarpsnio problematika	5
4. Pirmųjų agresyvaus elgesio požymių atpažinimas	6
5. Reagavimas pastebėjus pirmuosius agresyvaus elgesio požymius	7
6. Smurto prieš mokinį ar mokyklos darbuotoją sustabdymas	10
7. Darbas po incidento	13
7.1. Darbas su smurtavusiu mokiniu	13
7.2. Darbas su nukentėjusiu mokiniu	15
7.3. Pagalba įvykyje dalyvavusiems mokiniams (stebėtojams) ir darbuotojams	17
7.4. Darbas su smurtavusių ir nukentėjusių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais)	18
8. Apibendrinimas	21

1. Pedagogas šiandienos mokykloje: iššūkiai ir palaikymo svarba

Įtraukiojo švietimo kontekste pedagogo vaidmuo siekiant vaikų ir paauglių gerovės tampa vis reikšmingesnis ir kelia naujų iššūkių. Pedagogo profesinei veiklai būdingas nuolatinis emocinis darbas ir betarpiškas įsitraukimas į santykį su mokiniais ir kolegomis. Ugdymo procesas reikalauja daug ištvermės, jame tikimasi tvarkos ir rezultatų, apstu dokumentų, susiduriama su dideliais tėvų (globėjų, rūpintojų) ir administracijos lūkesčiais. Visuomenės, kolegų ir institucinis palaikymas pedagogui yra ugdymo kokybės sąlyga. Šios gairės parengtos kaip pagalbos priemonė pedagogui konstruktyviai reaguoti į sudėtingas situacijas mokykloje, kai 15–18 metų amžiaus paaugliai elgiasi agresyviai.

2. Agresyvus elgesys vaiko raidoje ir pedagogo vaidmuo padedant jį valdyti

Agresyvus elgesys yra žmogaus prigimties dalis. Mažiems vaikams yra gana įprasta reaguoti agresyviai situacijose, kurios jiems kelia frustraciją ar nepasitenkinimą (šaukti, kąsti, stumti, mušti rankutėmis ir kt.). Toks elgesys savaime nėra patologinis – jis dėsningas, tačiau augant svarbu išmokti jį valdyti ir reaguoti socialiai priimtinais būdais. Šio gebėjimo vaikas negali išsiugdyti vienas. Jam būtina visokeriopa pagalba – kai kuriems jos prireikia daugiau, kitiems mažiau. Svarbiausia, kad suaugusieji būtų aktyvūs, kai pasireiškia agresyvus elgesys, padėtų vaikui suprasti savo jausmus, mokytų juos išreikšti. Vaiko sėkmė šioje srityje priklauso nuo daugelio veiksnių – šeimos, kaimynystės ir mokyklos aplinkos, klasės dinamikos, specialiųjų ugdymosi poreikių ar sutrikimų, o ypač svarbų vaidmenį šiame procese atlieka pedagogai, kurie, remdamiesi savo kompetencijomis ir asmeniniu pavyzdžiu, gali stiprinti vaiko savireguliacijos gebėjimus.

3. 15–18 metų paauglių amžiaus tarpsnio problematika

15–18 m. – tai gyvenimo tarpsnis, kai jaunas žmogus jau yra įgijęs reikšmingos fizinės ir intelektualinės jėgos, tačiau dar tik formuoja brandžius savireguliacijos ir socialinio elgesio įgūdžius. Veikiant įvairiems raidos rizikos veiksniams, gali susiklostyti situacija, kai iki šio amžiaus dar nėra įtvirtintas gebėjimas gerbti kitą žmogų – tiek bendraamžį, tiek suaugusįjį, ir nebuvo sėkmingai įsisavintos visuomenėje priimtose normos bei taisyklės. Tada atsiveria didelė grėsmė, kad paauglio elgesys įgis destruktivių formų. Šiame amžiuje padaryta žala – kito asmens sužalojimas ar negrįžtamai sugadintas turtas – gali turėti neatitaisomų pasekmių tiek aplinkiniams, tiek pačiam paaugliui. Destruktyviai besielgiančiam jaunam žmogui gali būti sunku ar net neįmanoma numatyti savo veiksmų pasekmių, o naujai atrasta autonomija ir galimybė nusižengti rimtoms taisyklėms be tiesioginių pasekmių gali kelti stiprų jaudulį ir skatinti ribas peržengiantį elgesį. Itin problematiška, jei suaugusiesiems ima atrodyti, kad paauglys jau pasuko asocialaus elgesio keliu ir nebėra prasmės rūpintis pagalba jam, tačiau net ir tokiose situacijose atkaklios pastangos gali padėti atkurti jaunuolio funkcionavimą ir pasiekti teigiamų pokyčių.

4. Pirmųjų agresyvaus elgesio požymių atpažinimas

Agresyvūs 15–18 metų paauglių veiksmai pedagogams kartais gali pasirodyti netikėti, „be priežasties“ ar kylantys vien iš šeimos aplinkos, tačiau dažnai jie turi aiškią priešistorę klasėje – svarbių poreikių frustraciją, palaipsniui kylančią vidinę įtampą, kuri lieka nepastebėta laiku. Paauglių gebėjimas atpažinti ir valdyti stiprias emocijas vis dar formuojasi, o patiriant nuolatinį stresą, atskirtį ar autoritetų nepriėmimą, emocijos gali būti išreiškiamos agresyviai. Šiame amžiuje agresyvūs poelgiai gali būti sąmoningesni nei mažesnių vaikų, labiau kryptingi, tačiau dažnai jais vis tiek bandoma reguliuoti vidinę būseną, atgauti kontrolės jausmą, pasijusti pajėgesniam ir stipresniam.

Kasdienėje ugdymo aplinkoje pedagogams svarbu gebėti laiku pastebėti įspėjamuosius ženklus – augančią įtampą mokinio kūno kalboje, balso tono pokyčius, vengimą kontaktuoti, atšiaurias replikas ar užsisklendimą. Būtina išlaikyti ryšį su paaugliu ir stengtis brėžti aiškias ribas, pasakyti: *„Aš tave matau, šita situacija ir tavo jausmai yra svarbūs, pamėginkime išspręsti problemą, elgdamiesi pagarbiai ir protingai.“*

5. Reagavimas pastebėjus pirmuosius agresyvaus elgesio požymius

Suaugusiesiems svarbu išlikti ramiems, užtikrintiems, stengtis, kad balsas, veido išraiška ir kūno kalba nerodytų pykčio, agresijos, nes mokiniai reaguoja į pedagogo emocinę būseną ir elgesį. Taip pat reikėtų vengti emocingo ar agresyvaus atsako į provokuojamą jaunuolio elgesį, nes tai gali tik dar labiau sustiprinti agresiją – galima tapti papildomu dirgikliu agresyviai besielgiančiam mokiniui. Pedagogui praradus savitvardą, mokinys praranda jį kaip patikimą suaugusįjį. Jis nebeturi galimybės stebėdamas mokyti nusiraminti pats.

Kalbėdami su susijaudinusi mokiniu išlaikykite pagarbų atstumą, nebent kyla neišvengiama būtinybė prieiti arti. Jūsų laikysena turėtų rodyti pagarbą ir atvirumą, venkite prisiliesti prie susijaudinusio mokinio peties ar rankos, nes tai nebūtinai nuramins, kartais – gali dar labiau jaudrinti. Aiškiai pasakykite mokiniui, koks elgesys yra priimtinas ir koks ne. Tai reikėtų daryti ramiai, nenaudojant kaltinimo. Galima naudoti algoritmą:

1. ĮVARDYTI SAVIJAUTĄ

Suaugusysis turi pasakyti, kad mato (girdi, supranta), jog mokinys jaučiasi liūdnas (piktas, susierzinęs ar kt.)

2. NORMALIZUOTI

Suaugusysis turi atspindėti, kad taip jaustis yra normalu (žmogiška, suprantama).

3. SUSIETI SU GYVENIMO APLINKYBĖMIS

Suaugusysis turi padėti paaugliui susieti savijautą su jį ištikusia situacija ir pasiūlyti kartu ieškoti sprendimų.

1 pavyzdys.

Pedagogas pastebi rūščiai link bendraklasio žengiantį mokinį ir sako: „[mokinio vardas], atrodo, esi ne juokais supykęs, ir tai visiškai suprantama: matau, kad [kito mokinio vardas] neatsiklausęs nuvalė nuo lentos brėžinį, prie kurio dirbai visą matematikos pamoką. Pagalvokime, kaip tą brėžinį atkurti.“

2 pavyzdys.

Pedagogas mato, kad mokinė audringai išplėšia kuprinę kitai mokinei iš rankų ir pradeda šaukti. Pedagogas, išlaikydamas ramų kalbėjimo toną, sako: „[mokinės vardas], matau, kad esi susijaudinusi. Ar gerai suprantu, kad [kitos mokinės vardas] paėmė tavo kuprinę be leidimo? Tai gali būti labai nemalonu. Aptarkime, kas čia įvyko, ir paieškokime sprendimo kartu.“

3 pavyzdys.

Pedagogas pamato du 17 metų vaikus, kurie, sugriebę vienas kitą už megztinių, ginčijasi ir stumdosi. Klasėje kyla šurmuly. Pedagogas nežino, kas atsitiko. Priėjęs arčiau, jis tvirtu balsu įsiterpia, kreipdamasis į mokinius vardais: „[vardas, vardas], matau, kad susipykote, visiems pasitaiko. Nežinau, kas atsitiko, turi būti kažkas rimto. Prašau abu žengti po žingsnį atgal, noriu suprasti, ką daryti toliau.“

Pateiktuose pavyzdžiuose matyti, kad algoritmo tvarka gali keistis, svarbu, kad bendraujama būtų natūraliai, išliktų pagrindinės dalys. Pedagogas turėtų leisti mokiniui išreikšti savo jausmus, įvardyti priežastį, dėl kurios kilo nepasitenkinimas, pripažinti jo teisę taip jaustis, ramiai išdėstyti savo poziciją ir pasiūlyti mokiniui atrasti susiklosčiusios situacijos sprendimo būdus. Kalbėdami vartokite vadinamąją „aš“ kalbą („matau, girdžiu“), atvirus klausimus („Kas nutiko? Kaip tai atsitiko?“), venkite uždarų klausimų ir problemos nuvertinimo („Na, ir kas čia tokio?“, „Radai dėl ko sielotis...“). Jausmų nuvertinimas, problemos menkinimas gali eskaluoti situaciją. Jei įtampa neslūgsta, galima taikyti pasirinkimo metodą: duoti mokiniui rinktis iš dviejų pasiūlytų teigiamų sprendimų, kurie būtų priimtini atsižvelgiant į esamą situaciją: „Kaip norėtum nusiraminti ir pasijausti geriau – pabūti ramybės erdvėje ar trumpam išeiti į kitą vietą mokykloje?“. Agresyvus elgesys neretai kyla iš baimės netekti kontrolės. Suteikta pasirinkimo galimybė padeda paaugliui išlaikyti vidinį saugumo ir kontrolės jausmą.

SVARBU. Pedagogai ir kiti mokyklos darbuotojai yra atsakingi už visų mokinių saugumą, jie prižiūri ir gina mokymosi aplinkos ribas. Kai mokinsys elgiasi agresyviai, kelia pavojų sau ar kitiems, bet kuris situaciją stebintis suaugusysis privalo būti aktyvus, kad smurtas būtų nutrauktas, būtų užtikrintas visų mokinių saugumas.

6. Smurto prieš mokinį ar mokyklos darbuotoją sustabdymas

Atsižvelgiant į Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijas, patvirtintas Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. kovo 22 d. įsakymu Nr. V-190 „Dėl Smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijų patvirtinimo“, mokyklos vadovo įsakymu ugdymo įstaigoje turėtų būti patvirtina smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo mokykloje tvarka, kurią reglamentuojančiame dokumente:

- įtvirtinama, kad visi mokyklos darbuotojai reaguoja į smurtą ir patyčias nepriklausomai nuo smurto ir patyčių formos, turinio, lyties, amžiaus, socialinio statuso, religinės ar tautinės priklausomybės ar kitų asmens ypatybių;
- nustatoma pranešimų apie smurtą ir patyčias procedūra (kokia forma, kam ir per kiek laiko apie smurtą ir patyčias praneša mokyklos bendruomenės nariai) ir numatomi kiti veiksmai.

Toliau pateikiame glaustą veiksmų seką, kurios turėtų laikytis darbuotojas smurtinio elgesio atveju. Svarbu vadovautis ugdymo įstaigos vadovo įsakymu patvirtintomis smurto prevencijos įgyvendinimo mokyklose rekomendacijomis ir toliau pateiktomis gairėmis.

SVARBU. Darbuotojo atliekami veiksmai neturi kelti grėsmės mokinių, jo paties ar kitų darbuotojų sveikatai ar gyvybei. Smurtinio įvykio atveju svarbu veikti greitai, tačiau būtina įvertinti svarbiausius veiksnius, kai fizinių sužeidimų tikimybė yra didelė: pavojingi daiktai, akivaizdus situacijos dalyvių apsvaigimas, itin stiprus susijaudinimas, didelė fizinės jėgos persvara, išreikšti grasinimai sužeisti save ar kitus. Saugumas yra svarbiausias veikimo prioritetas. Jei nėra galimybių jį užtikrinti, darbuotojas nedelsdamas turi pranešti apie situaciją mokyklos vadovui ar kolegoms, kurie pagal vidinę įstaigos tvarką yra įgalioti kviešti poreikį atitinkančią išorės pagalbą.

Mokyklos darbuotojas nedelsdamas sustabdo agresyvų veiksmą, žodžiais arba fiziškai užstoja skriaudžiamą mokinį (mokinius). Smurtaujančiam ar nukentėjusiam mokiniui gali būti neleidžiama pasišalinti iš įvykio vietos, jeigu jo pasišalinimas kelia grėsmę jo paties ar kitų asmenų saugumui. Esant galimybei, darbuotojas iš karto kviečiasi į pagalbą kolegas: vienam gali būti sunku pasirūpinti visais situacijos dalyviais.

Mokyklos darbuotojas pasirūpina savo ir kitų mokinių, dalyvaujančių incidente, saugumu: patraukia į šoną aštirus ar pavojingus daiktus, numato saugaus atsitraukimo kelią, jei situacija komplikuotąsi ir reikėtų išeiti iš patalpos. Esant poreikiui, darbuotojas stengiasi išvesti kuo daugiau mokinių iš įvykio vietos ir užkirsti kelią agresyviai besielgiančiam mokiniui patekti į kitas patalpas, kuriose gali būti mokinių ar darbuotojų. Prireikus, užtvaros ar durų barikados gali būti suformuojamos pasitelkiant baldus ar kitus masyvius daiktus.

Mokyklos darbuotojas paprašo iš įvykio vietos pasitraukti jau esančius ar naujai ateinančius stebėtojus ir nesileidžia įtraukiamas į pokalbį su įvykyje dalyvavusiais mokiniiais. Įvykio aptarimas organizuojamas vėliau.

Mokyklos darbuotojas neprovokuoja mokinių kritikuodamas ar klausinėdamas, susilaiko nuo moralizavimo ar pamokymų – tai gali stipriai užgauti paauglio savigarbą ir sustiprinti agresyvias reakcijas.

Prireikus mokyklos darbuotojas smurtą patyrusiam mokiniui padeda pasitraukti iš įvykio vietos, pasirūpina jo saugumu arba paveda tai padaryti kitam mokyklos darbuotojui. Labai svarbus ramus ir užtikrintas kalbėtojo tonas: „Einam kartu su manim. Aš žinau ką daryti.“

Nepavykstant suvaldyti situacijos, padėti kviečiami kiti darbuotojai, apie situaciją informuojamas mokyklos vadovas ar kolegos, kurie pagal vidinę įstaigos tvarką yra įgalioti kviesti poreikį atitinkančią išorės pagalbą.

Jei smurtą patyręs mokinys yra sužalotas arba išgyvena itin stiprią reakciją į sukrėtimą (pavyzdžiui, pasireiškia didelis motorinis sujaudinimas, drebulys, sustingimas, orientacijos praradimas ir kt.), įgalioti asmenys turi kviešti greitąją medicinos pagalbą. Iki jos atvykimo pasirūpinama mokinio poreikiais: visuomenės sveikatos specialistas ar kitas įgaliotas asmuo suteikia pirmąją medicinos pagalbą (stabdomas kraujavimas, prireikus mokinys paguldomas arba pasodinamas, pridedama šalčio prie sumušimo vietos, pasiūloma atsigerti vandens ir kt.), taip pat informuojami mokinio tėvai.

Suvaldžius situaciją, toliau veikiama pagal mokyklos nustatytą smurto ir patyčių prevencijos ir intervencijos vykdymo mokykloje tvarką. Šią tvarką reglamentuojančiame dokumente turi būti nurodyti už pastarųjų situacijų sprendimą atsakingi asmenys ir jų veiklos gairės.

SVARBU. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. rugpjūčio 28 d. įsakymu Nr. V-1268 „Dėl pritarimo Rekomendacijoms dėl poveikio priemonių taikymo netinkamai besielgiantiems mokiniams“ yra patvirtintos rekomendacijos, reglamentuojančios tokio pobūdžio priemonių taikymą. Mokykla, norėdama taikyti rekomendacijose numatytas poveikio priemones, turi nustatyti poveikio priemonių taikymo sąlygas ir tvarką ir numatyti jas mokyklos darbo tvarkos taisyklėse, mokinio elgesio taisyklėse, mokymo sutartyje ir (ar) kituose mokyklos veiklą reglamentuojančiuose dokumentuose. Be to, mokykla privalo supažindinti mokinius ir (ar) jų tėvus (globėjus, rūpintojus) su mokyklos dokumentais, kuriuose numatytos poveikio priemonės agresyviai, pavojingai besielgiantiems mokiniams, jų taikymo sąlygos ir tvarka, taip pat sudaryti sąlygas mokyklos darbuotojams įgyti reikiamų kompetencijų poveikio priemonėms taikyti.

7. Darbas po incidento

7.1. Darbas su smurtavusiu mokiniu

Po agresyvaus elgesio reikėtų išlaikyti pasitikėjimu grįstą santykį su mokiniu ir kalbėtis apie jo elgesį. Svarbu tai vertinti ne kaip bausmę, bet pagalbą mokiniui, kurią jis geriausiai linkęs priimti iš žmogaus, kurio jaučiasi suprastas ir į kurį gali atsiremti. Ne visada tai yra švietimo pagalbos specialistas ar klasės vadovas, kartais – tai paauglio vertinamas mokytojas.

- Svarbu bendrauti ramiai, nekaltinti, išsiaiškinti, kas paskatino agresiją, ir su mokiniu sugalvoti, kaip jis galėtų reaguoti kitą kartą. Paaškindite, kad pyktis, baimė ar kt. yra natūralios emocijos, tačiau jos turi būti išreiškiamos taikiai, nenaudojant smurto. Svarbu kartu su mokiniu suprasti, kaip jis jautėsi konkrečioje situacijoje, nes paaugliai gali elgtis agresyviai ne tik supykę, bet ir išsigandę ar dėl kitų priežasčių.
- Mokykite rasti kitas, nedestruktyvias priemones, kaip išspręsti konfliktus, pavyzdžiui, pasitarti su suaugusiuoju, kuriam laikui pasitraukti į kitą vietą ir pagalvoti, atlikti raminančius kvėpavimo pratimus, naudoti antistresines priemones, aprašyti ištikusią situaciją ir savo jausmus. Paprasta ir lengvai kritiniu atveju prisimenama taisyklė: „Be rankų!“. Jei susivaldyti nepavyksta, geriau stiprius jausmus reikšti žodžiais. Net jei tonas ar turinys skambės agresyviai, nebus sukelta fizinė grėsmė.
- Galima išbandyti skirtingas strategijas, kad rastumėte tai, kas geriausiai tinka konkrečiam mokiniui. Svarbu jaunuoliui paašškinti, kad nusiraminti gali padėti ne tik fizinė veikla. Atgauti pusiausvyrą padeda tylus kalbėjimasis su savimi arba patikimu suaugusiuoju ar draugu, skaičiavimas mintyse, lėtas gilus kvėpavimas, dėmesio sutelkimas į vieną mintį ar vaizdinį. Kiekvienas paauglys gali atrasti, kas jam veikia geriausiai – svarbu, kad mokinyt žinotų, jog ramybę jis pajėgus pasiekti įvairiais būdais. Taip mokomasi atpažinti skirtumą tarp:

- fizinio emocijų išliejimo (tai gali būti vadinama „išveika“),
- dalijimosi jausmais (kai emocijos įvardijamos, išsakomos kalbant),
- vidinių būdų susitvarkyti su jausmais (tai gali būti vadinama „įveika“).

Labai svarbu atkreipti dėmesį į tolesnę mokinio pažangą, kad jis jaustųsi vertinamas už savo pastangas ir norą keistis.

7.2. Darbas su nukentėjusiu mokiniu

Mokinys, patyręs agresyvų elgesį, gali jausti įvairius – kartais ir prieštaringsus – jausmus: baimę, sumišimą, pyktį, apmaudą, gėdą ir kt. Patirtas smurtas (fizinis ar emocinis) yra reikšmingas sukrėtimas, o jo poveikis priklauso ne tik nuo įvykio pobūdžio, bet ir nuo ankstesnių patirčių bei suaugusiųjų reakcijos. Itin svarbu, kad pedagogai ir švietimo pagalbos specialistai reaguotų jautriai, rimtai, nenuvertintų, siektų padėti mokiniui atkurti saugumo jausmą ir įveikti patirtą stresą.

Veiksmai iš karto po incidento

- **Užtikrinkite fizinį ir emocinį saugumą.** Pirmiausia nukentėjusiam mokiniui yra svarbu, kad jį nuskriaudęs žmogus negalėtų pakartotinai jo užpulti. Pasirūpinkite, kad mokinys būtų saugus fiziškai – atokiau nuo agresoriaus, ramioje aplinkoje. Pasirūpinkite fiziologiniais mokinio poreikiais: pasiūlykite vandens, nosinių, ledo ar kitų reikalingų priemonių. Jei reikia, leiskite trumpai pabūti su patikimu suaugusiuoju ar klasės draugu.
- **Pasiūlykite pasikalbėti su mokykloje dirbančiu švietimo pagalbos specialistu.** Jei specialisto tuo metu mokykloje nėra, svarbu pasakyti, kada mokinys galės ateiti pasikalbėti. Toks pokalbis padės paaugliui išsakyti jausmus, sulaukti supratimo ir emocinio palaikymo. Nukentėję nuo smurto mokiniai gali vėl tapti smurto aukomis, todėl tolesnio saugumo plano aptarimas yra itin svarbi pagalbos dalis. Reikėtų padėti smurtą patyrusiam mokiniui mokytis atpažinti pavojų, stiprinti jo gebėjimą greitai reaguoti ir elgtis taip, kad išvengtų smurto.

Tolesnė pagalba ir stebėjimas

Skatinkite mokinį įsitraukti į kasdienes veiklas. Kai kuriais atvejais paaugliai lengvai sugrįžta prie įprasto mokymosi ir bendravimo. Bet jei mokinyš stipriai sukrėstas, ir jam reikia laiko atsigauti, galima numatyti laikinas palengvinančias priemones: atsiskaitymų perkėlimą, mokymąsi atskiroje erdvėje (jei klasės aplinka kelia įtampą), saugaus žmogaus mokykloje paskyrimą (tai gali būti mokytojas, mokinio padėjėjas, socialinis pedagogas ar kitas suaugusysis, kuriuo mokinyš pasitiki). Suteikite mokiniui teisę nuspręsti, ar jis nori tokios pagalbos, ar linkęs apie įvykį kalbėtis klasėje, ar pageidauja šiuo metu nekalbėti. Gerbkite jo ribas. Yra labai svarbu, kad jis žinotų, kaip gali saugiai pranešti apie besikartojantį ar anksčiau įvykusį smurtą jo paties ar kitų mokinių atžvilgiu.

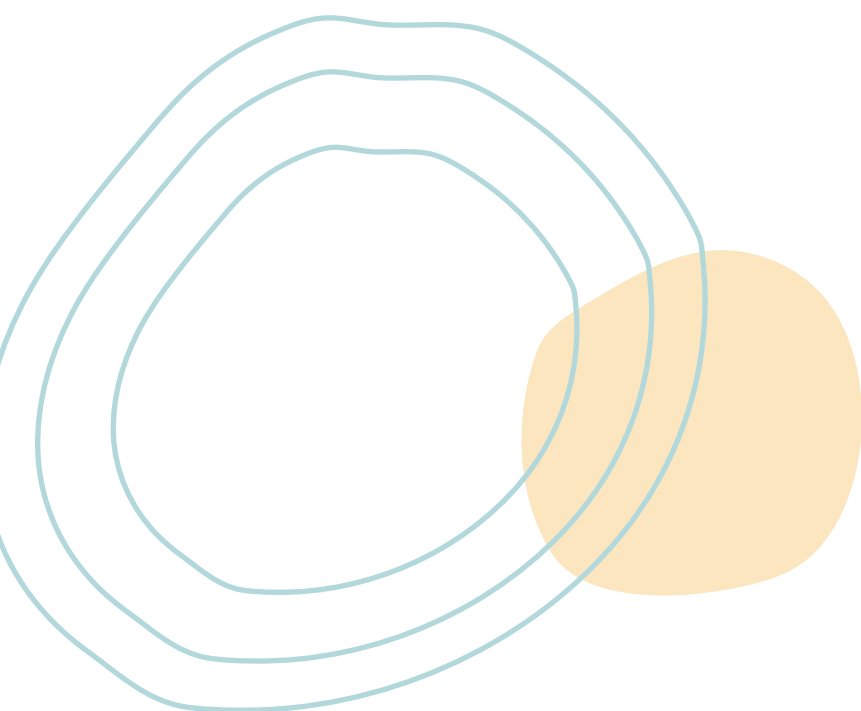
Mokyklos psichologas gali suteikti pirminę pagalbą ir įvertinti tolesnės pagalbos poreikį. Kai kuriems mokiniams gali užtekti konsultacijų su mokyklos psichologu. Jei mokinio patirtas sukrėtimas nepraeina, svarbu jį nukreipti gauti tęstinę psichologinę pagalbą už mokyklos ribų. Požymiai, rodantys, kad yra reikalingos išorės specialistų konsultacijos (pavyzdžiui, vaikų ir paauglių gydytojo psichiatro ar kt.):

- Iš karto po įvykio buvo pastebėti vadinamosios ūminės reakcijos į stresą požymiai: vaikas atrodė apdujęs, praradęs orientaciją, buvo itin stipriai susijaudinęs, negalėjo tiksliai atsiminti ir papasakoti įvykio, patyrė paniką.
- Praėjus keletui dienų gali būti pastebimi pirmieji požymiai, būdingi potrauminio streso sutrikimo formavimuisi: ima pastebimai keistis mokinio elgesys, jis vengia klasės ar specifinių vietų, situacijų mokykloje, atrodo baimingas, ima izoliuotis, tampa nejautrus klasėje vykstantiems įvykiams, pakartotinai išgyvena patirtą sukrėtimą apie jį kalbėdamas, atskleidžia mokyklos psichologui, kad dažnai sapnuoja patirtą įvykį ar alternatyvias jo variacijas.
- Įvykis suaktyvino mokinio prisiminimus ir pasisakymus apie anksčiau jo patirtą smurtą.

7.3. Pagalba įvykyje dalyvavusiems mokiniams (stebėtojams) ir darbuotojams

Įvykyje dalyvavusiems mokiniams ir darbuotojams turėtų būti suteikiama reikalinga psichologinė pagalba. Priklausomai nuo incidento masto ir poveikto mokiniams pagalbą teikia ugdymo įstaigos švietimo pagalbos specialistai ar (ir) kitos įstaigos: pedagoginės psichologinės tarnybos, sveikatos priežiūros įstaigos ir kt. Mokiniai taip pat gali kreiptis į emocinės paramos tarnybas (Vaikų liniją, Jaunimo liniją ar kt.). Jei agresijos proveržio aplinkybės atitinka krizinės situacijos požymius, mokykloje sudaroma krizių įveikos komanda*, kuri veikia pagal iš anksto parengtą planą. Informaciją žiniasklaidai teikia mokyklos vadovas (jo deleguotas asmuo ar kitas krizės valdymo tvarkos apraše numatytas darbuotojas).

***SVARBU.** Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2018 m. kovo 8 d. įsakymu Nr. V-229 „Dėl Rekomendacijų dėl krizių valdymo mokyklose patvirtinimo“ yra patvirtintos Rekomendacijos dėl krizių valdymo mokyklose (Prieiga: V-229 Dėl Rekomendacijų dėl krizių valdymo mokyklose patvirtinimo).

7.4. Darbas su smurtavusių ir nukentėjusių mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais)

Susitikimai su smurtavusio ir nukentėjusio mokinių tėvais (globėjais, rūpintojais) turėtų vykti atskirai. Tai padeda išvengti tiesioginio konflikto tarp šeimų, sumažina emocinės įtampos riziką ir leidžia kiekvienai pusei jaustis išgirstai saugioje aplinkoje.

Smurtavusio mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai). Elgesio sunkumų turintiems paaugliams yra sudėtinga ar net neįmanoma nustatyti ribas ir užtikrinti jų laikymąsi, jei į šį procesą neįsitraukia artimiausi suaugusieji. Šio darbo esmė – aiškiai ir jautriai įvardyti pagrindines paauglio elgesio problemas, trukdančias jam funkcionuoti mokykloje, susitarti dėl nuoseklaus auklėjimo modelio namuose bei ugdymo aplinkoje ir kartu parengti elgesio keitimo planą, kurio nuoseklus taikymas namuose ir mokykloje padėtų paaugliui formuoti stabilius elgesio įgūdžius. Toliau pateikiame susitikimo su smurtavusio mokinio tėvais (globėjais, rūpintojais) po incidento gaires:

- Tėvams (globėjams, rūpintojams) reikia suteikti informaciją apie įvykusį incidentą: kada, kur ir kokiomis aplinkybėmis jis įvyko, koks buvo jų vaiko elgesys, kokių pasekmių jis sukėlė kitiems mokiniams.
- Turi būti aiškiai įvardyta, kad toks elgesys mokykloje yra nepriimtinas ir neleistinas. Svarbu pasakyti tai ramiai, bet tvirtai, pabrėžiant, kokios elgesio taisyklės, užtikrinančios mokinių ir darbuotojų saugumą, galioja bendruomenėje.
- Reikia pristatyti priemones, kurių jau ėmėsi mokykla (pokalbis su paaugliu, tolesnis situacijos stebėjimas, psichologo įsitraukimas ir kt.), ir kokie žingsniai planuojami toliau.

Susitikimo metu svarbu kviesti tėvus (globėjus, rūpintojus) bendradarbiauti dėl jų vaiko gerovės, aptarti, kokios atsakomybės priklauso jiems, kokios mokyklai, o kurios iš jų – bendros. Pageidautina konkrečiai susitarti, kokių realistiškų ir konkrečių mokinio elgesio pokyčių yra tikimasi. Tikslai turi būti aiškiai suformuluoti (pavyzdžiui, kilus stiprioms emocijoms, lydimas patikimo suaugusiojo paauglys gali nueiti į ramia, iš anksto sutartą vietą mokykloje) ir suprantami abiem pusėms. Taip pat reikėtų susitarti, kaip bus vertinamas progresas – ar bus fiksuojami konkretūs įvykiai ar grįžtamąjį ryšį teiks klasės vadovas, psichologas ar mokytojas, kuriuo tėvai pasitiki. Svarbu akcentuoti, kad mokinio elgesio keitimas yra ilgalaikis, nuoseklus bendras darbas, o ne vienkartinė reakcija į incidentą.

Kiek tai yra įmanoma, taisyklės ir pasekmės mokykloje ir namuose turėtų būti suvienodintos. Svarbu sutarti, kokius paauglio poelgius šiuo metu svarbiausia paskatinti, kaip tai daryti, kokios gali būti elgesio pasekmės. Jei yra galimybė, tėvams (globėjams, rūpintojams) galima rekomenduoti tėvystės įgūdžių programą, kurią jie galėtų lankyti savo gyvenamojoje vietovėje.

Nuo smurto nukentėjusio mokinio tėvai (globėjai, rūpintojai)

Patyrus smurtinį elgesį mokykloje, stiprius jausmus gali išgyventi ne tik nukentėjęs mokinys. Toks įvykis stipriai paliečia jo tėvus (globėjus, rūpintojus). Jie dažnai jaučia pyktį, nerimą, bejėgiškumą, nusivylimą mokykla ir turi pagrįstą poreikį būti išklaustyti, suprasti ir priimti su savo išgyvenimais. Jiems taip pat svarbu gauti aiškią mokyklos poziciją – kaip situacija bus sprendžiama toliau ir kokių veiksmų imsis mokykla, kad būtų užtikrintas jų vaiko saugumas.

- Tėvams (globėjams, rūpintojams) turi būti suteikta aiški ir tiksli informacija apie įvykusį incidentą: kada, kur ir kokiomis aplinkybėmis jis įvyko, kaip elgėsi kitas mokinys ir kokių pasekmių tai sukėlė jų vaikui.
- Svarbu aiškiai pasakyti, kad mokykla laiko smurtinį elgesį nepriimtinu ir reaguoja į jį rimtai. Taip pat svarbu patvirtinti, kad bendruomenėje galioja aiškos elgesio taisyklės, skirtos visų mokinių saugumui užtikrinti, ir kad mokykla imasi veiksmų, jog tokios situacijos nesikartotų. Tai padeda stiprinti pasitikėjimą mokykla ir parodyti, kad jų vaiko saugumas yra svarbus.
- Turi būti suteikta informacija apie tai, kokia pagalba paaugliui jau buvo suteikta mokykloje po incidento (pavyzdžiui, pokalbis su mokytoju ar psichologu, situacijos stebėjimas). Taip pat svarbu pristatyti, kokia pagalba gali būti teikiama toliau, rekomenduojama pagal poreikį kreiptis į pagalbos šaltinius už mokyklos ribų, pavyzdžiui, psichikos sveikatos centrą, pedagoginę psichologinę tarnybą, emocinės paramos linijas.

8. Apibendrinimas

Agresyvaus elgesio valdymas reikalauja kantrybės, nuoseklumo ir jautrumo. Svarbu, kad mokyklos bendruomenė turėtų žinių, jas reguliariai gilintų ir stengtųsi užtikrinti saugią ir palaikančią ugdymo aplinką. Mokyklose vyksta emociškai aktyvus ir jaunam žmogui reikšmingas gyvenimas, dažnai – tai pati svarbiausia šio gyvenimo dalis, todėl visuose jo etapuose svarbu gebėti suvaldyti sudėtingas situacijas ir mokyti mokinius įvairių nusiramino, savęs supratimo ir valdymo metodų, kad tai taptų įprasta praktika. Svarbu, kad mokykla reaguotų į visas smurto apraiškas. Jei nedideli incidentai nuvertinami kaip nereikšmingi, jie gali itin neigiamai veikti mokyklos klimatą, turėti kumuliacinį (kaupiamąjį) efektą ir ilgainiui peraugti į krizines situacijas.

Lietuvos įtraukties
švietimo centras

įtrauktis

Leidinį rengė Elgesio ar (ir) emocijų
sutrikimų grupės specialistai:
Vytis Valantinas, Irena Juodvalkienė,
Barbora Skirgailaitė

Kalbos redaktorė: Lina Kestenienė

Dizainas ir maketas: Olivija Žukauskaitė

Džiaugsmo g. 44, 11302 Vilnius

Tel. +370 676 960 44

El. paštas info@lisc.lt